

quando jus quotannis aliquid recipiendi respicit immediate certam rem frugiferam, quae in dominio alterius est: personalis, si nulla res frugifera adest, ex quo censualistae jus recipiendi competit, sed jus habet in solam personam, quae sive labore sive alio modo id acquirere debet, quod quotannis solvat.

Realis est aut *reservativus*, aut *designativus*. Reservativus, si jus percipiendi annuam summam fundatur in ipsa re (v. g. agro), quam censualista in censuarium transtulit: designativus, si est alia res, in quam censualista jus non habuit antea, sed nunc per designationem censuarii limitatum jus acquisivit.

Census est aut *redimibilis*, aut *irredimibilis*, redimibilis ex una parte tantum aut ex utraque, prout volente alterutro obligatio solvendi annuum census redimi potest una solutione longe majore, aut non potest.

3. Census realis ejusque licitas solemnem approbationem accepit ex Constit. Martini V. et Calixti III. „*Regimini universalis Ecclesiae*“ eumque, si ex sola parte censuarii redimibilis erat, usque ad 7—10% pro diversis rerum adjunctis ascendere tunc potuisse, ibidem non obscure indicatur: ceterum in quantitate census injustitiam committi potuisse et posse, non est, quod commemorem.

4. Census personalem ex lege naturali licere per se, habes ex S. Alph. n. 840 cum multis aliis scriptoribus. Quod autem S. Pius V. per Const. „*Cum onus*“ eum prohibuit, *positivae legis* erat propter abusum periculum: verum eam legem tum desuetudine abrogatam esse, tum nunquam nisi pro Italia vim habuisse, videri potest apud S. Alph. n. 844 sqq.

Emptione igitur census antea id obtineri potuit, quod nunc pecunia mutuo pro foenore data obtinetur. Spectata autem pecuniae naturam in se, hanc formam longe justiore fuisse, quam perceptionem usurae ex mutuo, patebit infra. Nihil enim est, quod injustitiam redoleat, si ex jure in rem frugiferam redundat in me perceptio annuorum fructuum vel eorum partis.

1095 5. Alius modus pecuniam utiliter impendendi habebatur per *contractum societatis*: quo ab una parte pecunia, ex altera parte industria et labor impendebatur ad certum negotium, ex quo lucrum sperabatur. Lucrum igitur certam divisionem secundum stipulationem et aestimationem justam subibat.

Quoniam autem vi contractus societatis et lucrum manebat incertum, et periculum pecuniae datae seu sortis apud dominum erat: ille, si magis volebat, contractum aleatorium assecurationis duplicem insuper inire poterat, quo pro luero incerto majore certum sed minus lucrum eligeret, et ex ipso illo luero partem cederet, quo in alium sortis periculum refunderet. Qui contractus si singuli spectantur, naturam suam ab omnibus habebantur et habentur liciti, modo servetur justa aestimatio: neque dubium erat, quin cum diversis contrahentibus hi contractus iniri possent. Cum uno eodemque autem omnes tres contractus inire (*contractum trinum*), aliquibus videbatur illicitum tamquam usura palliata, imo producunt Constit. Sixti V. anno 1586: „*Detestabilis avaritiae*“, qua contractus ille trinus condemnatus sit.

Verum contractum illum ut ex natura sua illicitum Sixtus V. non damnavit; injustos modos et injustum pretium utique damnavit, neque ullus contractus illo aptior videtur ad contegendam injustam et exorbitantem exactionem, qua laboris et industriae fructus ab eo, qui pecuniam aliamve rem tradidit, omnino absorbeatur. At haec naturam contractus minime attingunt. Testem hujus rei, quod nimirum contractus ille in se damnatus non sit, habemus Ben. XIV. *de syn. dioec.* l. 10 cap. 7 n. 4—6; S. Alph.

l. c. n. 908; Comit. *resp. moral.* l. 3 q. 12 n. 3, ubi referuntur testimonia Cardin. Tolet. et San Severino, qui hanc Sixti V. Bullam redegerant; imo decis. Rotae Rom. 3. Junii 1602.

Contractus igitur trinus modus justus esse poterat, quo aliquis ex pecunia sua lucrum faceret, ut nunc ex foenoris perceptione. Magnum autem discrimen, propter quod etiam ille contractus injustitiae incusari non poterat, in eo versabatur, quod pecunia impendebatur *vi contractus* ad certum negotium lucrativum, atque lucrum re ipsa ex magna parte pecuniae impensae attribui debebat.

Quibus explicatis, nunc e contrario leges et judicia Ecclesiae proferam, quae circa usuras, easque etiam ex pecunia mutuo data percipiendas seu perceptas prodierunt. Quae, etsi primo aspectu antilogiam continere videantur, quasi tolerantia recentiore tempore exercita configat cum legibus anterioribus, tamen re ipsa nullam inter se pugnam habent.

Articulus II.

Leges et judicia Ecclesiae circa usuras et quodlibet foenus ex pecunia mutuo data.

§ 1.

Prohibitiones usurarum.

I. Quoniam ecclesiasticae leges in ipsa lege divina et positiva et naturali nituntur, ante omnia colligendi sunt textus S. Scripturae de usura et foenore loquentes.

Exod. 22, 25: „Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi qui habitat tecum, non urgebis eum quasi exactor, nec usuris opprimes.“

Levit. 25, 35—37: „Si attenuatus fuerit frater tuus, et infirmus manu, et susceperis eum quasi advenam, et peregrinum, et vixerit tecum, ne accipias usuras ab eo, nec amplius quam dedisti. Time Deum tuum, ut vivere possit frater tuus apud te. Pecuniam tuam non dabis ei ad usuram, et frugum superabundantiam non exiges.“

Deuter. 15, 8: „Sed aperies eam (manum) pauperi, et dabis mutuum, quo eum indigere perspexeris.“

Ib. 23, 19 et 20: „Non foenerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem; sed alieno. Fratri autem tuo absque usura id, quo indiget, commodabis.“

Cf. etiam II. Esdr. 5, ubi Nehemias exprobrat tamquam crimen usuras a fratribus accipere.

Ezech. 18, 8: „Si . . . ad usuram non commodaverit, et amplius non acceperit . . . vita vivet.“

Ib. 18, 13: „ad usuram dantem et amplius accipientem: Numquid vivet? non vivet, quum universa haec detestanda fecerit; morte morietur.“

Ib. 22, 12 inter cetera scelera etiam enumeratur: „Usuram et superabundantiam accepisti . . . meique oblita es, ait Dominus Deus.“

Ex N. T. habes Matth. 5, 39—42 Christum Dom. de perfectione legis evangelicae loquentem: „Ego autem dico vobis: Non resistere malo; sed si

quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, praebe illi et alteram . . . Qui petit a te, da ei; et volenti mutuari a te, ne avertaris.“

Luc. 6, 34 et 35: „Et si mutuum dederitis his, a quibus speratis recipere; quae gratia est vobis? nam et peccatores peccatoribus foenerantur, ut recipiant aequalia. Verumtamen, diligite inimicos vestros; benefacite, et mutuum date, nihil inde sperantes: et erit merces vestra multa, et eritis filii Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos et malos.“

Ex illis igitur locis S. Scripturae, maxime si explicationem SS. Patrum et Ecclesiae adjungimus, usuras illicitas esse, easque etiam ut e pecunia colligendas ex sese non licitas existere, colligitur; peccaminositatem, etsi praecipue in opprimendis pauperibus eluceat, tamen formaliter collocari in eo, quod amplius, quam datum sit, recipiatur: verum id etiam apparet, aliquam pecuniae foederationem ex circumstantiis evadere posse licitam; secus permissum Judaeis non fuisse, alieno foenerari. Nisi enim ad supremum Dei dominium confugere velis — quod puto in hac re non licere — concedi debet, eo quod apud alienos pecunia mutuo data majus periculum subibat, vel vehiculum negotiationis erat, in se malum non fuisse, quandam compensationem stipulari.

1098 II. Ecclesiasticas leges solum generales et universales hic commemoro¹.

Conc. Later. III. sub Alex. III. (c. 25) haec habet: „Quoniam in omnibus fere locis crimen usurarum invaluit, ut multi, aliis negotiis praetermissis, quasi licite usuras exerceant, et qualiter utriusque Testamenti pagina condemnentur, non attendant: ideoque constituimus, quod usurarii manifesti nec ad communionem admittantur altaris, nec christianam, si in hoc peccato decesserint, accipiant sepulturam, sed nec oblationes eorum quisquam accipiat. Qui autem acceperit vel christianae tradiderit sepulturae: et quae acceperit reddere compellatur, et donec ad arbitrium Episcopi sui satisfaciatur, ab officii sui maneat executione suspensus.“

Innoc. III. in Later. IV.: „Quanto amplius christiana religio ab exactione compescitur usurarum, tanto gravius super his Judaeorum perfidia insolescit, ita quod brevi tempore Christianorum exhauriant facultates. Volentes igitur in hac parte prospicere Christianis, ne a Judaeis immaniter aggraventur, synodali decreto statuimus, ut si de cetero quocumque praetextu Judaei a Christianis graves immoderatasve usuras extorserint, Christianorum eis participium subtrahatur, donec de immoderato gravamine satisfecerint competenter, unde Christiani, si opus fuerit, per censuras ecclesiasticas, appellatione postposita, compellantur ab eorum commerciis abstinere. Principibus autem injungimus, ut propter haec non sint Christianis infesti, sed potius a tanto gravamine studeant cohibere Judaeos. Hac eadem poena Judaeos decernimus compellendos ad satisfaciendum ecclesiis pro decimis et oblationibus debitis, quas a Christianis de domibus

¹ Tangi autem usuras non oppressivas tantum, sed quaslibet, legenti patebit, siquidem in plerisque edictis usurae simpliciter condemnantur. Nec sane aliter has leges intelligere potest, qui ad definitionem Concilii Later. V. attenderit, nisi — quod absonum et impium fuerit — dicere velit, Ecclesiam cum Ecclesiis, Concilium generale cum Concilio generali pugnare.

et possessionibus aliis percipere consueverant, antequam ad Judaeos quocumque titulo devenissent, ut sic ecclesiae conserventur indemnes.“

Greg. X. in Conc. Lugd. II. „Usurarum voraginem, quae animas devorat, et facultates exhaurit, compescere cupientes, constitutionem Later. Concilii (III) contra usurarios editam, sub divinae maledictionis interminatione praecipimus inviolabiliter observari. Et quia, quo minor foeneratoribus aderit foenerandi commoditas, eo magis adimetur foenus exercendi libertas: hac generali constitutione sancimus, ut nec collegium, nec alia universitas, vel singularis persona cujuscunque sit dignitatis, conditionis, aut status, alienigenas et alios non oriundos de terris ipsorum, publice foenebrem pecuniam exercentes, aut exercere volentes, ad hoc domos in terris suis conducere, vel conductas habere, aut alias habitare permittant; sed hujusmodi usurarios manifestos omnes intra tres menses de terris suis expellant, nunquam aliquos tales de cetero admissuri: nemo illis ad foenus exercendum domos locet, vel sub alio titulo quocumque concedat. Qui vero contra fecerint, si personae fuerint ecclesiasticae, Patriarchae, Archiepiscopi, Episcopi, suspensionis, minores vero personae singulares, excommunicationis; si autem collegium vel alia universitas, interdicti sententiam ipso facto se noverint incururos. Quam si per mensem animo sustinuerint indurato, terrae ipsorum, quamdiu in eis iidem usurarii commorantur, ex tunc ecclesiastico subjaceant interdicto. Caeterum, si laici fuerint, per suos Ordinarios, ab hujusmodi excessu, omni cessante privilegio, per censuram ecclesiasticam compescantur.

„Quamquam usurarii manifesti de usuris, quas receperant, satisfieri expressa quantitate vel indistincte in ultima voluntate mandaverint, nihilominus tamen eis ecclesiastica sepultura denegetur, donec de usuris ipsis fuerit, prout patiuntur facultates eorum, plenarie satisfactum, vel illis, quibus facienda est restitutio . . . idonee de restitutione facienda sit cautum . . . — Nullus manifestorum usurariorum testamentis intersit, aut eos ad confessionem admittat, sive ipsos absolvat, nisi de usuris satisfecerint, vel de satisfaciendo pro suarum viribus facultatum praestent idoneam cautionem. Testamenta quoque manifestorum usurariorum aliter facta non valeant, sed sint irrita ipso jure.“

Clem. V. in Conc. Vienn. „Ex gravi ad Nos insinuatione pervenit, quod quorundam communitates locorum in offensam Dei et proximi, ac contra jura divina pariter et humana, usurariam approbantes quodammodo pravitatem, per statuta sua juramento quandoque firmata, usuras exigi et solvi nedum concedant, sed ad solvendas eas debitores scienter compellunt, ac juxta ipsorum continentiam statutorum gravia imponendo plerumque usuras repetentibus onera, aliisque utendo super his diversis coloribus et fraudibus exquisitis, repetitionem impediunt earundem. Nos igitur perniciosis his ausibus obviare volentes, sacro approbante Concilio, statuimus, ut quicumque communitatum ipsarum Potestates, Capitanei, Rectores, Consules, Judices, Consilarii aut alii quivis officiales statuta hujusmodi de cetero facere, scribere, vel dictare, aut quod solvantur usurae, vel quod solutae, dum repetuntur, non restituantur plene ac libere, scienter judicare praesumpserint, sententiam excommunicationis incurrant: eandem etiam sententiam incursum, nisi statuta hujusmodi hactenus edita de libris communitatum ipsarum (si super hoc potestatem habuerint) intra tres menses deleverint, aut si ipsa statuta sive consuetudines effectum eorum habentes quoquo modo praesumpserint observare.

„Ceterum quia foeneratores sic ut plurimum contractus usurarios occulte ineunt et dolose, quod vix convinci possunt de usuraria pravitate, ad exhibendum, quum de usuris agetur, suarum codices rationum, censura ipsos decernimus ecclesiastica compellendos.

„Sane si quis in illum errorem inciderit, ut pertinaciter affirmare praesumat, exercere usuras non esse peccatum, decernimus eum velut haereticum puniendum: locorum nihilominus Ordinariis et haereticae pravitate Inquisitoribus districtius injungentes, ut contra eos, quos de errore hujusmodi diffamatos invenerint, aut suspectos, tamquam contra diffamatos vel suspectos de haeresi procedere non omittant.“

Definitionem Concilii Later. V. habes supra. Insuper approbatur institutum montium pietatis: „Sacro approbante Concilio, declaramus et definimus, montes pietatis . . . per republicas institutos, et auctoritate Sedis Apostolicae hactenus probatos et confirmatos, in quibus pro eorum impensis et indemnitate aliquid moderatum ad solas ministrorum impensas, et aliarum rerum ad illorum conservationem, ut praefertur, pertinentium, pro eorum indemnitate dumtaxat, ultra sortem absque lucro eorundem montium accipitur, neque speciem mali praeferre, nec peccandi incentivum praestare, neque ullo pacto improbari, quinimo meritorium esse, ac laudari et probari debere tale mutuum, et minime usurarium putari . . . Omnes autem . . . qui contra . . . praedicare seu disputare verbis vel scriptis ausi fuerint, excommunicationis latae sententiae poenam, privilegio quocumque non obstante, incurrere volumus.“

§ 2.

Tituli, ex quibus Ecclesia et theologi foenus admiserunt.

1099 I. *Primus* titulus ex sententia S. Alph. n. 765 cum Sylvio Fagn., Cabassut., Lugo, Salmant. „et aliis innumeris“ communiter agnitus est: *periculum sortis*, modo ne sit periculum commune, quod sors etiam apud dominum et ubique subit, sed majus et extraordinarium; cui etiam consonat declaratio S. C. de Propag. fide, ab Innoc. X approbata 1645 pro Sinensibus, videlicet, non esse eos inquietandos, „si aliquid recipiant ratione periculi probabiliter imminenti (sc. fugae debitoris, tardae solutionis, difficultatis exigendi) et qualitatis ejusdem, et servata proportione inter periculum et id quod accipitur“.

Recte animadvertit S. Alph. l. c. — id quod per se prorsus patet — „bene exigere potes a mutuuario id, quod alter tibi daret pro assecuratione sortis, licet mutuum postmodum integre tibi reddatur“. Sc. illa assecuratio est aleatorius contractus; si totum mutuum postea recipies, lucratus es; si non recipies, damnum patieris, non tamen tantum, quantum patereris, si nihil pro assecuranda sorte jam recepisses.

Injustus autem ille contractus fit, si aestimatio periculi aequo major est.

1100 II. *Secundus* titulus, vi cujus aliquid ultra sortem recipi posse, communiter omnino docuere theologi (S. Alph. n. 766), est *poena conventionalis*, quae nimirum constituitur pro casu „si mutuarius in culpabili mora fuerit et redditionem mutui ultra statutum tempus culpabiliter differat“. Qui titulus, ut per se solus justus sit, debet 1) sta-

tuere moderatam poenam, 2) non debet apponi ex intentione mutuatoris re ipsa desiderantis, ut poena incurratur, 3) debet non postulari, nisi quando revera *culpabilis* fit dilatio solutionis.

Ceterum si mutuum dabatur *pro longo tempore*, intra quod mutuator obligabatur, ne repeteret pecuniam — nam contractus mutui ex se non obligabat, ut *diu* mutuuario res mutuo data concederetur, sed pro brevi tempore, quo duraret necessitas — S. Alph. n. 760 prorsus aliquam compensationem concedit, quum dicit, hoc esse onus mutuo non internum, sed extrinsecus superadditum, maxime quum moraliter impossibile sit, mutuatore per longum tempus expectantem non passurum esse aliquod periculum, incommodum, damnum, propter quod utique ex omnium opinione de compensatione aliqua pacisci possit. Atque recte notat S. Doctor, huic sententiae minime obstare thesin 42 ab Alex. VII. damnatam: „Licitum est mutuantis aliquid ultra sortem exigere, si se obligat ad non repetendam sortem usque ad certum tempus“: contra logicam enim peccare eum, qui generalem illam vocem ‚certum tempus‘ cum ‚longo tempore definito‘ vellet convertere.

III. *Tertius* igitur titulus jam indicatus est „*damnum emergens seu lucrum cessans*“. Nimirum si mutuator revera pecuniam seu rem mutuo traditam utiliter impendere potuit et voluit, injustitiam non committit, quando sub hac tantum conditione mutuuario rem suam tradere vult, ut compensatio sibi fiat, seu ut indemnitas reddatur. Si vero lucrum non esset certum, sed solum in fundata spe, injustum esset, compensationem totius lucri sperati postulari. Saltem titulum *damni emergentis* justum esse, S. Alph. n. 768 dicit „certum est; ita omnes“.

De omnibus his titulis theologi uno ore pronuntiant, necesse esse, ut id, quod vi illorum titulorum mutuator sibi deberi putet, antea in pactum deducatur; mutuans enim, nisi ab initio moneatur, contractum mutui solum eumque gratuitum se inire cogitat et statuit, neque in auctuarium illud dandum consensum dedit: quare injuste postea compellitur ad solvendum.

IV. *Quartus* titulus, recentiore potissimum tempore, i. e. ante plura¹¹⁰² decennia, multum defensus, est „*praemium legale*“. V. Gury I. 862 sqq. et complures scriptores Gallicos. Neque tamen defuere praecedenti jam saeculo, qui eundem titulum pro legitimo haberent: v. Pichler, Zech *rigor moderatus*. Nimirum putabant, supremam auctoritatem civilem posse iis, qui pecuniam sibi secus otiosam aliis mutuo traderent, moderatum aliquod praemium statuere, quo efficacius allicerentur et conferrent ad commune bonum, quod, quo magis pecunia cursat, facilius juvatur: neque quidquam justius esse, quam id solvi tandem ab iis, qui pecuniam mutuo acciperent, praesertim si ad propriam utilitatem et augendas fortunas impenderent, salva semper lege caritatis, gratis illis mutuandi pecuniam, quibus ratione paupertatis sive eleemosynâ, sive aliâ viâ succurrendum est.

Quem titulum Ecclesia non reprobavit, sed disputationi theologorum reliquit.

Aliquid veri et justi huic titulo inhaerere, non puto esse negandum: tamen alia causa justa recipiendi lucrum jam praesupponitur, ita ut praemium illud legale potius justi tituli jam existentis declaratio et taxatio, quam tituli non existentis creatio sit. Neque tacendum est, hujus tituli defensores prorsus prohibere, quominus ad legale praemium alius titulus, ut lucri cessantis, periculi sortis addi atque ita auctuarium seu foenus recipiendum augeri liceat. Verum id commodi in titulo legalis praemii agnoscunt, quod in singulis casibus necesse non sit probare periculum vel lucrum cessans: quod si forte ex circumstantiis extraordinarium evadat, non esse illicitum plus foenoris exigere, quam praemium legale permittat.

Ratio autem, cur dixerim praemium legale potius, quam creet novum titulum, titulum existentem declarare, haec est: Si nimirum cursari pecuniam ad bonum commune et efflorescentiam rerum publicarum confert, conditio socialis vitae jam multum immutata esse debet et differre a stabilitate rerum, quae antea obtinuit; fluctuatio et permutatio rerum etiam frugiferarum debet evasisse facillima et perpetua, ita ut, qui vult uti pecuniâ, quam possidet, facile semper cum lucro vel cum magna spe lucri eam impendere possit. Quodsi rerum conditio ita est, aderit pro mutuatore ex natura pecuniae seu usûs pecuniae *mutata* titulus lucri cessantis, seu aliis verbis, cedendo *usum pecuniae* cedit mutuator rem communi aestimatione pretio aestimabilem, ac proin juste poterit loco contractûs puri mutui contractum quasi locationis pecuniae inire.

1103 Sic jam facile intelliguntur responsa recentiora S. Sedis: neque est, cur, abolita omni *legali* foenoris aestimatione, liceitas alicujus foenoris recipiendi mutetur.

Collectionem horum responsorum habes in Collectione Laicensi concilior. vol. VI. *in app. ad synod. Pudicherianam* col. 677 sqq., uti anno 1873 a S. Congreg. de Propag. Fide ad Vicarios Apostolicos transmissa est: ex quibus principaliora tantum eligo, et quidem, quo major sit responsorum auctoritas, sola ea referam, quae S. Off. dedit, approbante S. Pontifice. Quod etiam id commodi habet, ut appareat, nequaquam S. Sedem in titulo legis civilis insistere, ut moderatum foenus permittat — quod legenti sola S. Poenitentiariae responsa facile videri possit licere sibi conjicere, quum vix non semper, qui interrogabant, de hujus tituli sufficientia quaerere viderentur.

Ceterum ipsum S. Officium jam 17. Jan. 1838 *ad Ep. Nicaensem* declaraverat, non fuisse mentem S. Poenitentiariae, quaestionem a theologis agitatam de titulo ex lege Principis desumpto definire, sed solummodo normam propositam esse practicam relate ad poenitentes, qui lucrum moderatum lege Principis statutum acciperent: v. l. c. col. 689; hinc si titulus legis Principis approbari videtur, id non tam hujus tituli approbationem, quam approbationem *quantitatis* illius lucri, quam lex civilis pro pretio locatae pecuniae statuerat, in se continet.

A. *Episcopus Rhedonensis* in Gallia exponit S. Congregationi Inquisitionis sententiam de lucro percepto ex pecunia negotiatoribus mutuo data, ut ea ditescant. — De sensu epistolae encycl. „Vix pervenit“ acriter disputatur. Ex utraque parte momenta afferuntur ad tuendam eam,

quam quisque amplexus est sententiam, tali lucro faventem aut contrariam. Inde querelae, dissensiones, denegatio sacramentorum plerisque negotiatoribus isti ditescendi modo inhaerentibus et innumera damna animarum. Ut animarum damnis occurrant, nonnulli confessarii mediam inter utramque sententiam viam se posse tenere arbitrantur. Si quis ipsos consulat de istiusmodi lucro, illum ab eo deterrere conantur. Si poenitens perseveret in consilio pecuniam mutuo dandi negotiatoribus et objiciat, sententiam tali mutuo faventem multos habere patronos, et insuper non fuisse damnatam a S. Sede non semel ea de re consulta: tunc isti confessarii exigunt, ut poenitens promittat, se filiali obedientia obtemperatum judicio S. Pontificis, si intercedat, quaecumque sit, nec, hac promissione obtenta, absolutionem denegant, quamvis probabiliorum credant opinionem contrariam tali mutuo. Si poenitens non confiteatur de lucro ex pecunia sic mutuo data, et videatur in bona fide: isti confessarii, etiamsi aliunde noverint, ab eo perceptum esse aut etiamnunc percipi istiusmodi lucrum, eum absolvunt; nulla de re interrogatione facta, quando timent, ne poenitens admonitus restituere aut a tali lucro abstinere recuset.

Inquirit igitur Episcopus Rhedonensis:

I. Utrum possit horum posteriorum confessariorum agendi rationem probare.

II. Utrum alios confessarios rigidiores ipsum adeuntes, consulendi causa, possit hortari, ut istorum agendi rationem sequantur, donec S. Sedes expressum ea de quaestione judicium ferat.

„Fer. IV. die 18. Aug. 1830: Sanctiss. Dominus noster Pius divina providentia Papa VIII. in solita audientia R. P. D. Assessori S. Officii impertita, audita relatione superiorum dubiorum una cum voto Emorum DD. Cardinal. Inq. Gen. respondit: Ad I. Non esse inquietandos. — Ad II. Provisum in primo.“¹

¹ *Episcopus Vivariensis* apud S. Officium dubium moverat de hoc ipso responso ad Episcop. Rhed., propterea quod in eo nulla mentio fiat tituli ex lege Principis petiti: cujus dubii solutio sane novam lucem huic causae affert.

„In Exposito Episcopi Rhedon. nulla fit mentio dicti tituli, quem volunt quidam theologi reperiri in lege Principis, sed unice de mutuo dato negotiatoribus, et de sensu encyclicae „Vix pervenit“ circa tale mutuum negotiatoribus factum. — Unde alii dicunt, judicium SS. Pontificis Pii VIII. in se solo attendendum esse et separatim a responsis datis ab Em. Cardinalibus, ita ut sensus istius judicii sit, sententiam faventem mutuo facto negotiatoribus non fuisse damnatam a S. Sede, ea de re non semel consulta (nimirum ita, ut non in lege Principis insistatur tamquam in legitimo et necessario titulo) . . . — Alii . . . putant, dictum judicium non sic esse intelligendum, et judicium esse referendum ad dubia de titulo legis Principis, qui titulus damnatus non fuit a S. Sede . . . Itaque quaeritur:

„I. An praefatum judicium SS. Pontificis intelligendum sit, ut verba ipsius sonant, et separatim a titulo legis Principis, de quo Em. Cardinales loquuntur in his responsis, ita ut unice agatur de mutuo negotiatoribus facto.

„II. An titulus ex lege Principis, de quo Em. Cardinales, sic intelligendus sit, ut sufficiat, legem Principis declarare, licitum esse cuique convenire de lucro ex solo mutuo facto, sicut in codice civili Francorum, quin dicat se concedere jus tale lucrum percipiendi.

„Fer. IV. die 31. Aug. 1831. In congregatione generali S. Officii . . . propositis precibus Rev. P. D. Episcopi Vivariensis, iidem Em. et Rev. DD. Card.,

1104 B. S. Officio proponebantur dubia *Capituli Collegiatae Locarni dioecesis*, 'Como' in Helvetia. Videlicet hujus Capituli praebendae ex maxima parte consistere dicuntur in pecunia, quod praecipue evenit ex extinctione decimarum jussu Gubernii facta. Pecuniam hanc in bona stabilia fructifera converti vix posse exponunt, quum ejusmodi bona rarius occurrant, aut si occurrant emenda, tanti pretii constant, ut non plus quam $2\frac{1}{2}$ proc. annuatim referant; id autem praebendas jam per se satis exiguas nimis deprimere. Neque census annuos emi posse tum propter leges existentes, tum propter populi communem aversionem, qui potius annuas usuras 4—5 proc. pro mutuo solvere, quam censu se onerare velit.

Quare interrogant:

I. „Sitne sustentatio honesta, qua beneficiati indigeant, et quam debeant habere ex fructibus 'Capitalis' praebendae, in ejusmodi circumstantiis sufficiens titulus aliis ab Ecclesia jam approbatis similis, ob quem liceat contractum inire, quo detur pecunia capitalis praebendarum ad usuras annuas 4—5 proc., adjecta hypotheca bonorum stabilium et cautione per viros notos et solvendo pares praestita, quo secura reddatur praebendarum perpetuitas?“

II. „Possitne ille titulus extendi etiam in favorem ecclesiarum, monasteriorum aliorumve locorum piorum, atque etiam ad pupillos aliosque homines, qui in similibus circumstantiis, ut supra, versentur et debeant pecuniam, quam possident, frugiferam facere, ut honeste sustententur?“

III. „Sufficiantne, ut ille contractus (mutui) licitus evadat, leges civiles earumque procedendi ratio, quae hodieum tales contractus communiter approbant atque eorum executionem tuentur, non minus quam communis et tacitus populi consensus, qui per longaevam consuetudinem videtur ejusmodi contractus commoditatis et facilitatis causa substituisse aliis contractibus difficilioribus et implicatis?“

IV. „Possitne etiam ratio haberi auctoritatis Ordinarii et multorum virorum ecclesiasticorum doctorum et proborum, qui, spectatis circumstantiis supradictis, licitudini horum contractuum favent eosque approbant?“¹ (Sequuntur dein alia dubia minoris momenti.)

Fer. IV. 31. Aug. 1831: „Propositis superioribus capituli Collegiatae Locarni precibus, quae jam per manus una cum Dominorum Consult. suffragiis distributae fuerant, Em. et Rev. Domini dixerunt:

Ad I. II. III. IV: Non esse inquietandos, et acquiescant, dummodo parati sint stare mandatis S. Sedis.“

„Fer. IV. 7. Sept. 1831 S. Dom. N. Greg. XVI. in solita audientia R. P. D. Assessori S. Officii impertita, Em. resolutiones approbavit.“

praehabitis Dominorum Cons. suffragiis, dixerunt: Provisum in decretis fer. IV. 18. Aug. 1830, atque dentur Decreta.

„Eadem die et fer. SS. D. N. Gregorius div. providentia Papa XVI. in audientia R. P. D. Assessori S. Officii impertita, resolutionem ab Emm. captam approbavit.“ (Sunt ea ipsa decreta, de quibus dubium movebatur, quia nullam legis Principis ut necessarii tituli mentionem faciunt.) — Quod responsum in collectione sua S. Congr. de prop. fide non assumpsit; invenitur in Gury-Ballerini not. ad I n. 878 ultimum documentum.

¹ Dubia proposita inveniuntur idiomate italico: quapropter ea verti in linguam latinam; responsa a S. Officio et a S. Sede data latina lingua prodierunt.

Unde iterum patet, quum tam multa et varia interrogata essent de titulo ad moderatum lucrum percipiendum, S. Officium et S. Pontificem non solum titulum legis civilis ejusque taxam respexisse, sed in genere noluisse impedire, quominus annum lucrum ex pecunia aliis tradita perciperetur.

Articulus III.

Uberior declaratio justi tituli foenoris et diversae agendi rationis Ecclesiae.

I. Pecunia ex sese sterilis est, ac proin, nisi alia accedant adjuncta¹¹⁰⁵ aliaque elementa, recte dicitur peccatum usurae, si quis ex usu pecuniae mutuo datae lucrum quaerit seu percipit foenus.

II. Pecuniae, quando instrumentum negotiationis est, quaedam quasi-fertilitas potest attribui: nam revera lucrum, quod negotiando licite capitur, non soli labori et industriae, sed etiam pecuniae in negotiatione collocatae respondet; seu pecunia in negotiatione collocata habet praeter substantiae valorem usum pretio aestimabilem. Negotiationem autem intelligo non solum strictam, sed etiam latam, quando conficiuntur per machinas diversae res negotiationi destinatae.

Simile quid dici debet de pecunia, quando characterem habet repraesentatricis *omnium rerum, etiam frugiferarum*. Nam si hunc characterem induit, in pecunia dominus quasi omnia, etiam frugifera possidet; hinc usus pecuniae est ipsi, etiam ultra ejus valoris substantiam, pretio aestimabilis.

III. Ut autem pecunia hos characteres habeat, fieri potest aut ex speciali conditione domini, aut ex communi et universali conditione vitae socialis. Si prius tantummodo obtinet, in singulis casibus probetur oportet, eum, qui alteri pecuniam det, in tali conditione versari, ut licite pro pecunia data postulet compensationem tamquam pro usu rei frugiferae. Si posterius obtinuerit, probatio singularis non requiritur, sed usus pecuniae jam communi aestimatione utilitatem habet pretio aestimabilem, substantia ejus valoris manente intacta: quapropter quilibet pro pecunia alteri tradita compensationem recipere licite potest, sicut ex domo locata¹.

IV. Nostris autem temporibus pecuniae conditionem hanc communem¹¹⁰⁶ evasisse, ab eo, qui socialem vitam paulo aspexerit, nequit in dubium vocari. Nam 1) res omnis generis tantae fluctuationi et instabilitati subjacent, ut pro pecunia summa facilitate possint acquiri; 2) per libertatem negotiandi, per associationes quam plurimas, per industriales operas via ferrea machinisque multum adjutas, omnibus etiam

¹ Quod alii fere sic expriment: Quamdiu pecunia manet mera pecunia seu instrumentum permutationis, essentialiter infructuosa est et foenus quodlibet injustum: sed si evadit „capitale“, lucrum gignit, neque foenus percipere injustum est, nisi sit excedens. Et quamquam cum natura „capitalis“ sortis periculum conjungitur: nihilominus hoc periculum per cessionem partis lucri excuti potest. Cf. Weiss, *Apologia christianismi*, seu „*Apologie des Christenthums*“ t. 4 pag. 498 sqq.